

Změna volebního systému v Albánii v roce 2009 a její dopad na parlamentní volby

Eva Kneblová

Abstract

This paper deals with the elections to the Assembly of the Republic of Albania held under changed electoral code on the 28th June 2009. These elections were widely seen as a key test in view of the country's EU aspirations. The article describes the circumstances of genesis of new electoral system, the electoral system itself and the election results compared to those of the parliamentary elections in 2005. Partially, the attention is also paid to the differences in the territorial support for the main political parties.

Keywords

elections in Albania; electoral system; electoral reform; electoral code; parliamentary elections; political parties

Úvod

Volební systém Albánie patří mezi nejméně stabilní volební systémy v postkomunistickém regionu. Až dosud každé ze sedmi voleb do albánského Parlamentního shromáždění (Kuvendi i Republikës së Shqipërisë), které se od pádu komunistického režimu v zemi konaly, probíhaly podle jiného volebního systému. Výjimkou tak nejsou ani volby poslední, které byly vyhlášeny na 28. června 2009 a kterým předcházela změna volebního zákona vycházející ze změněné Ústavy. Volby byly však pro Albánce důležité zejména z toho důvodu, že jejich demokratický průběh byl základním předpokladem dalších integračních kroků Albánie do EU, o kterém se uvažuje v další vlně rozšiřování v roce 2010. Právě o těchto volbách, se zaměřením na nový volební systém, bude následující text. Důraz bude kladen zejména na jeho nastavení a výsledky, které hlasování podle něj přineslo. Na základě výpočtů poukáže na některé aspekty dopadu volebního systému na stranický systém, zejména na reprezentativnost výsledků, efektivní počet stran nebo propad hlasů. Článek ale také přiblíží důvody a okolnosti celé volební reformy. Vzhledem k neexistenci relevantních materiálů o novém volebním systému se bude článek opírat především o primární zdroje, jakými jsou dokumenty Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě, Evropské komise, Transparency International a Centrální volební komise.

Stručný vývoj albánského volebního systému od roku 1991

Vývoj volebního systému Albánie přehledně shrnuje tabulka vytvořená Jakubem Šedem, kterou autorka pouze aktualizovala o prvky nového volebního systému, podle kterého se konaly volby v roce 2009.

Tabulka 1: Vývoje volebního systému v Albánii

Rok konání voleb	Typ volebního systému	Počet rozdělovaných mandátů		Počet obvodů (rozsah)	Klausule	Převod hlasů na mandáty
1991	TRS	250		250	–	Absolutní většina
1992	PR P	140	100 40	100 1	– 4	Absolutní většina H-N
1996	Sm. N	140	115 25	115 1	– 4	Absolutní většina H-N
1997	Sm. N	155	115 40	115 1	– 2	Absolutní většina H-N LR
2001	PR P	140	100 40	100 1	– 2,5, 4*	Absolutní většina H-N LR
2005	PR P	140	100 40	100 1	– 2,5, 4*	Relativní většina H-N LR
2009	PR L	140		12	3%, 5%*	d'H

* Pro samostatně kandidující strany a pro koalice.

Vysvětlivky: TRS – dvoukolový většinový systém, Sm. N – navrstvující smíšený volební systém, Sm. K – korektivní smíšený volební systém, PR P – personalizovaný proporční volební systém, PR L – listinný poměrný volební systém, H-N – Hareova/Niemayerova kvóta, LR – největší zbytek (způsob přidělení mandátů v posledním skrutiniu, nebyly-li rozděleny všechny mandáty). Zdroj: Šedo, 2006, s. 68, doplněno autorkou.

Jak je z přehledové tabulky vidět, v případě albánského volebního systému nedocházelo ke změnám pouze některých proměnných, ale většinou zároveň několika prvků toho stávajícího. Největší kontinuitu lze zaznamenat v případě voleb v letech 1996 a 1997, kdy zůstal zachován nejen typ volebního systému, ale u většinové složky také počet rozdělovaných mandátů včetně výše uzavírací klauzule a způsob převodu hlasů na mandáty. Kontinuita nového volebního systému, podle něhož se konaly volby v roce 2009, je pak pouze v tom, že zůstal zachován proporční systém. Změnil se nicméně z personalizovaného na listinný. Stejný je také počet rozdělovaných mandátů, a to s tím omezením, že nyní je – vyplývá z typu volebního systému – všech 140 mandátů alokováno ve vícemandátových obvodech pouze proporčně. Časté změny byly zapříčiněny tím, že k nim docházelo mnohdy velice narychlo, těsně před volbami, navíc nebyly přijímány celým politickým spektrem, ale zpravidla prosazeny pouze v té

době vládnoucí stranou. Změny pak byly kritizovány nejen malými politickými stranami, které byly převážně znevýhodněny, ale také zahraničními nevládními organizacemi nebo Organizací pro bezpečnost a spolupráci v Evropě. Důvodem zatím poslední změny volebního systému byl fakt, že předchozí volební systém i přes maximalizaci volebních zisků velkých politických stran, tedy Demokratické a Socialistické strany, vedl k fragmentaci Parlamentního shromáždění – po volbách v roce 2005 se do něj dostalo 13 subjektů. Právě snaha o konsolidaci albánského stranického systému byla jedním z důvodů volebních změn a předmětem kritiky z pozice menších stran.

Reforma volebního systému – jedna z podmínek prohloubení integračního procesu do EU

Současný volební zákon je výsledkem několika vln volební reformy, kterou můžeme vysledovat zpětně až k roku 2002. Významné dodatky, týkající se například administrace voleb, voličských seznamů i mechanismu stížností a apelací, byly přijaty v lednu 2005. Většina z nich vycházela z doporučení OSCE/ODIHR a Benátské komise. Návrh zákona přesto obsahoval řadu nedostatků, které se projevíly v parlamentních volbách v témže roce. Ustavením parlamentní komise pro volební reformu v květnu roku 2007, v níž bylo zastoupeno všech 13 parlamentních subjektů, se reforma posunula dále. Jako klíčová pak byla shoda obou hlavních politických stran.

Legislativní změny – změna ústavy a přijetí nového volebního zákona

Prvním krokem k institucionální změně voleb byla změna Ústavy, která byla prosazena 21. 4. 2008. V ní jsou v článku č. 1, paragrafu 64 upraveny takové záležitosti jako je počet volených poslanců nebo listinný poměrný volební systém s vícemandátovými obvody. Ostatní prvky volebního systému měly být představeny v připravovaném volebním zákoně (OSCE 2009c). Změnu ústavy ocenil také šéf Mise v Albánii při Organizaci pro bezpečnost a spolupráci v Evropě¹, ambassador Robert Bosch, který ji označil za jasný krok k přijetí doporučení OBSE a její Kanceláře pro demokratické instituce a lidská práva z roku 2005 (OSCE 2008). Zmínil nicméně, že je nutné se dále zabývat otázkami, jako jsou administrace voleb, stížnosti na volební výsledky, financování politických stran nebo participace žen².

Na přijetí ústavních změn navázaly přípravy nového volebního zákona, na němž se podílela pro tento účel ustavená parlamentní komise. Ten byl schválen 28. 11. 2008. V řadě článků se zabývá především institutem Centrální volební komise, voličskými seznamy, stanovuje také postavení pozorovatelů. Nově také řeší problematiku stížností, administrativní otázky, financování voleb a některé další oblasti.

Kromě uvedených legislativních změn volební reforma mimojiné zahrnovala také registraci obyvatelstva do elektronické matriky a vydání nových biometrických občanských průkazů. Z přibližně 3,2 mil. oprávněných voličů jich nemělo totiž před touto reformou platný doklad opravňující k volbě asi 700 000. Počet oprávněných voličů se přitom také významně zvýšil, letos mohlo volit kolem 3,2 milionu voličů, zatímco – pro srovnání – například v roce 1997 pouze necelé 2 miliony a v posledních volbách asi 2,8 milionu (<http://www.ipu.org>).

Nastavení nového volebního systému

Volební obvody

Albánie zavedla 12 volebních obvodů³, které odpovídají jejímu administrativnímu členění. Mandáty jsou v nich alokovány podle aktuálního počtu obyvatel. Následující tabulka ukazuje jejich velikosti pro volby konané v roce 2009.

¹Od OBSE Albánie také obdržela částku ve výši 1,5 mil. eur na podporu voleb (Zastupitelský úřad ČR v Tiraně 11/2008).

²Po předchozích volbách v roce 2005 byl poměr žen v parlamentu jen 7,1 %, Albánie tak byla evropským státem s jejich druhým nejnižším podílem za Černou Horou s 6,2 % (více k zastoupení žen na: www.ipu.org).

³Dříve bylo 40 mandátů, připadajících poměrně složce v rámci personalizovaného poměrného systému, rozdělováno v jednom volebním obvodu, kterým byla celá Albánie.

Tabulka 2: Přehled volebních obvodů

Oblast	Počet obyvatel	Počet rozdělovaných mandátů	Zahrnuté obvody
Berat	172 478	8	Berat
Dibër	144 203	6	Bulqizë
Durrës	303 742	13	Durrës
Elbasan	343 959	14	Elbasan
Fier	373 913	16	Fier
Gjirokastrë	103 406	5	Gjirokastrë
Korçë	257 387	12	Devoll
Kukës	78 031	4	Has
Lezhë	157 940	7	Kurbin
Shkodër	246 712	11	Malësi e Madhe
Tirana	778 903	32	Kavajë
Vlorë	181 565	12	Delvinë

Zdroj: http://en.wikipedia.org/wiki/Counties_of_Albania, upraveno autorkou.

Uzavírací klauzule

Klauzule, kterou musí subjekty, aby dosáhly na mandát, ve volebním obvodě překonat, byla stanovena na 3 %, respektive 5 % pro koalice. Jak je však vidět v předchozí tabulce, některé volební obvody jsou natolik malé, že volební práh teoreticky odpovídá přirozenému prahu de facto pouze v největším obvodu – Tiraně (přirozený práh je zde 3,1 %), zatímco v nejmenším volebním obvodu – Kukës – dosahuje více než osminásobku hodnoty uzavírací klauzule – 25 % (Balkaninsight)⁴.

Metoda přepočtu hlasů na mandáty

Pro přepočet hlasů na mandáty jednotlivým kandidujícím subjektům je zaveden čistý *d'Hondtův dělitel* (dělení čísla v řadě 1, 2, 3, 4, ...). Tento dělitel má minimalizovat nadreprezentaci nejvíce nadreprezentované strany, je tedy založen na principu přidělování mandátů té straně, která aktuálně zaznamenává nejvyšší počet průměrných hlasů. Nejde mu, na rozdíl od Hareovy kvóty, jejíž optikou je míra proporcionality většinou nahlížena, o minimalizaci absolutních rozdílů mezi procenty hlasů a mandátů (Chytilík a kol., 2009, s. 195–196). Pro alokaci mandátů v rámci volebních koalic je však použit dělitel *Sainte-Laguë* (dělí se lichými čísly 1, 3, 5, 7, ...). Tento dělitel naopak favorizuje malé a středně velké strany na úkor velkých stran (Chytilík a kol., 2009, s. 197).

Výhrady k volebnímu systému

Volební zákon byl schválen většinou 112 ze 140 poslanců, vyvolal však okamžité protesty zejména obou menších stran⁵. Podle dřívějšího premiéra Ilira Mety nový volební systém zvýhodňuje obě větší strany, mimo jiné proto, že jimi bude kontrolována volební komise (EU Business, 19. 11. 2008) v důsledky snížení počtu jejích členů z 9 na 7 (OSCE, 2009a, s. 4). Metou zastupované Socialistické hnutí pro integraci (LSI) také požadovalo striktní proporcionalitu volebního systému (OSCE, 2009a, s. 6). Menší strany volaly po zachování možnosti změnit pořadí kandidátů na hlasovacích lístcích poté, co byly známy výsledky, tedy praktiky, která byla kritizována OBSE již dříve.

⁴Reálně pak byl za nejnižší procento získaných hlasů získán mandát v Tiraně, kde bylo rozdělováno nejvíce mandátů. Získala ho Socialistická aliance pro integraci (a v rámci ní po přerozdělení Socialistické hnutí pro integraci) za 5,24 % hlasů, naopak nejvyšší procento hlasů pro získání jednoho mandátu bylo ve zmíněném obvodu Kukës. Unie pro změny musela pro jeho získání obdržet 31,31 % všech hlasů.

⁵Jejich představitelé kvůli němu dokonce drželi protestní hladovku. Aby upozornili veřejnost na svůj nesouhlas se změnami, zaslali navíc otevřený dopis albánskému prezidentovi Bamiru Topimu (Albanian Economy, 19. 11. 2008). Podporu malým stranám vyjádřily svými protesty tisíce lidí, kteří se shromáždili v době schvalování nového zákona před sídlem Parlamentního shromáždění.

Další výhrady přicházely zvenčí. Mezi nimi například, že nový volební zákon umožňuje předsedům kandidujících stran vést kandidátní listiny ve všech 12 volebních obvodech současně⁶. Kritizován byl také matoucí požadavek genderového přístupu ke kandidatuře – nový zákon požaduje, aby na kandidátní listině každého volebního obvodu byli jak muži, tak i ženy zastoupeni nejméně 30 % a/nebo požaduje zastoupení obou pohlaví v první trojici kandidátní listiny. To může znamenat buď to, že žena musí být mezi třemi nejvýše postavenými jmény na kandidátce, nebo také, že 30 % kandidátů budou ženy, které mohou být ale umístěny na spodních (tedy nevolitelných) místech kandidátky. Kritiku vyvolala také diskriminace malých parlamentních a zejména neparlamentních stran v záležitosti přidělení vysílacího času v médiích veřejné služby – strany, které mají 20 % křesel v Parlamentním shromáždění, mají nárok na více minut⁷ (The International Republican Institute, 2009). OSCE kromě těchto uvedených výhrad zmiňuje ještě požadavek podpisů při kandidatuře neparlamentních stran (OSCE, 2009b, s. 4). Zákon u těchto stran ukládá 10 000 podpisů v případě samostatně kandidující strany a 15 000 v případě koalice (Electoral Code, 2009, s. 38).

Kandidující politické subjekty v parlamentních volbách 2009

O hlasy voličů v parlamentních volbách v roce 2009 usilovalo dohromady 35 politických subjektů, které utvořily čtyři předvolební koalice. Dva subjekty (strana a nezávislý kandidát v obvodu Tirana) šly do voleb samostatně. Doposud vládnoucí Demokratická strana (Partia Demokratike, PDSH) se stala lídrem koalice s názvem *Aliance pro změny*. Kromě zavedených stran koalice zahrnuje také nový politický subjekt, Makedonskou stranu, která v případě volebního úspěchu měla zastupovat zájmy této menšiny v albánském parlamentu. Významným představitelem Demokratické strany je již od jejího počátku Sali Berisha, který se do vysoké politiky vrátil po problémech s pyramidovými fondy volbami v roce 2005. Právě on byl společně s lídrem Socialistické strany jedním z hlavních aktérů dohody o podobě nového volebního systému. S Demokratickou stranou v roce 2008 splynula Nová demokratická strana, která se v roce 2001 právě z Demokratické strany vydělila a v předchozím volebním období byla v Parlamentním shromáždění zastoupena čtyřmi poslanci.

Druhou předvolební koalici s názvem *Unie pro změny* vedla ex-komunistická Socialistická strana Albánie (Partia Socialiste e Shqipërisë, PSSH) v čele s populárním starostou Tirany Edim Ramou. Tato strana byla vládnoucí silou mezi lety 1997 a 2005, poté se stala hlavní opoziční stranou. Kromě ní koalice zahrnovala také další dvě strany sociálnědemokratické provenience, Stranu za jednotu a lidská práva (Partia Bashkimi për të Drejtat e Njeriut, PBDNJ), usilující o hlasy převážně řeckých občanů Albánie, a nově vzniklé G99, které samo sebe charakterizuje jako hnutí vymezující se proti současnému politickému stylu (<http://www.g99.org/>).

Základem třetí koalice s názvem *Socialistická aliance pro integraci* se stalo Socialistické hnutí pro integraci (Lëvizja Socialiste për Integrim, LSI), které vzniklo na základě personálních neshod a následného odchodu dřívějšího ministerského předsedy Ilira Mety ze Socialistické strany. Štěpení mělo společně s nespokojeností s dlouholetou vládou této strany také podíl na tom, že po letech vlády socialistů se v roce 2005 stala vítězem opět Demokratická strana (Voice of America, 2009, s. 2). Ostatní strany této koalice byly neparlamentními subjekty.

Malé pravicové strany, které se nespojily s Demokratickou stranou, pak kandidovaly pod hlavičkou *Pól svobody*. Patřily mezi ně například Křesťanskodemokratická strana, Hnutí za národní rozvoj nebo Liberálně demokratická unie.

Výsledky voleb

Oficiální výsledky voleb měly být vyhlášeny v úterý 30.6.2009, tedy 2 dny po volbách. Ještě ve středu 1.7.2009 ale chyběly údaje zhruba ze stovky sčítacích míst. Tento fakt byl zapříčiněn spory mezi

⁶Ostatní kandidáti mohou být pouze na jedné kandidátce (Electoral Code).

⁷Konkrétně je to minimálně po 20 minutách jak v televizi, tak v rozhlase pro parlamentní strany se zastoupením vyšším než 20 % a minimálně po 10 minutách pro strany s nižším proporcčním zastoupením poslanců. Neparlamentní strany pak mají nárok pouze na 10 minut v každém z uvedených médií (Electoral Code, 2009, s. 42–43).

oběma nejméně úspěšnými stranami a vyvrcholil vzájemným obviněním z podvodů (Albanian Economy, 1. 7. 2009). I přesto se Demokratická strana prohlásila vítězem voleb⁸. Finální výsledky byly zveřejněny až 1. 8. 2009, tedy 34 dní po konání voleb. Volební účast dosáhla téměř 50,8 % a byla tak nejvyšší za poslední čtyři parlamentní volby.

Podle viceprezidenta Parlamentního shromáždění OBSE a koordinátora krátkodobé volební pozorovatelské mise Wolfganga Grossrucka „země vespěla, udělala pokrok a mnoho z obav, které jsme z voleb měli před několika měsíci, se nenaplnilo“. Kromě spokojenosti nad pokrokem, který byl zaznamenán, však vyjádřil také znepokojení nad řadou nepříjemných záležitostí, které musí být dořešeny, například politická polarizace země (OSCE, 2009c). Také samotná Centrální volební komise (CEC) připouštěla některé problémy. Bylo jimi například pozdní otevření některých volebních místností, mimo jiné i z důvodu nepřítomnosti volebních komisařů⁹. Pozdní vyhlášení výsledků bude dle CEC pro příště vyžadovat další dodatky k volebnímu zákonu.

Přehled výsledků

Do Parlamentního shromáždění se dostalo dohromady šest subjektů, tedy méně než polovina v porovnání s rokem 2005. Tři z nich přitom získaly jen jeden mandát, parlamentním nováčkem se stala Strana za spravedlnost a integraci (Partia për Drejtësi dhe Integrim, PDI), kandidující v rámci Aliance pro změny. Většinu křesel tak obsadily vítězná Demokratická strana a Socialistická strana Albánie. Poprvé se do Parlamentního shromáždění dostaly pouze strany pod hlavičkou koalic¹⁰, uspěly tři ze čtyř kandidujících, Pól svobody v čele s křesťanskými demokraty nezískal jediný mandát. Podíl hlasů a počet i poměr získaných mandátů jednotlivými volebními koalicemi ukáže následující tabulka.

Tabulka 3: Přehled volebních výsledků dle jednotlivých volebních koalic

Volební koalice	Procento získaných hlasů	Počet získaných mandátů	Procento získaných mandátů
Aliance pro změny	46,92 %	70	50,00 %
Unie pro změny	45,34 %	66	47,14 %
Socialistická aliance pro integraci	5,56 %	4	2,86 %
Pól svobody	1,82 %	–	–
Právo a spravedlnost	0,32 %	–	–
Nezávislí	0,05 %	–	–

Co se týče konkrétních politických stran, vítězem se stala Demokratická strana se 68 mandáty, které pro ni znamenaly zisk 12 mandátů navíc v porovnání s volbami konanými před čtyřmi lety. Vyšší zisk mandátů zaznamenala také Socialistická strana, a to o více než polovinu (v roce 2005 získala 42 křesel). Výsledky voleb tak byly výrazně těsnější. Od uplynulých voleb si nejvíce pohoršila Republikánská strana, která ztratila 10 mandátů z 11, získané v minulých volbách pod hlavičkou Národní fronty. Výrazný propad volby znamenaly také pro Sociálně-demokratickou stranu – ztratila všech sedm mandátů, které minule získala v poměrné složce, a z dřívějšího koaličního partnera Socialistické strany Albánie se tak stala mimoparlamentní politická strana. Parlamentní shromáždění je nyní méně fragmentované, než tomu bylo v předchozím volebním období.

Volební geografie

Jak je vidět na následujícím obrázku, vítězství v jednotlivých volebních obvodech je kumulováno do celků – v severní části země vítězila Aliance pro změnu, na jihu získala větší podporu Unie pro

⁸S tím ale nesouhlasila Socialistická strana, která přiznávala koalici vedené PDSH pouze 70 mandátů, tedy přesně o jeden méně, než kolik potřebovala k tomu, aby mohla vládnout bez dalších koaličních partnerů z jiných bloků.

⁹Některé volební místnosti nebyly zpřístupněny ještě o půl šesté večer (www.cec.org.al), přičemž volit se na jiných místech začalo již v 7 hodin ráno a místnosti byly otevřeny jen do sedmé hodiny večerní.

¹⁰Po jedné předvolební koalici bylo utvořeno již před volbami 2001 a 2005.

Tabulka 4: Přehled volebních výsledků dle jednotlivých politických stran

Politická strana	Volební koalice	Procento získaných hlasů	Počet získaných mandátů	Procento získaných mandátů
Demokratická strana (PDSH)	Aliance pro změny	40,18 %	68	48,60 %
Socialistická strana Albánie (PSSH)	Unie pro změny	40,85 %	65	46,40 %
Socialistické hnutí pro integraci (LSI)	Socialistická aliance pro integraci	4,85 %	4	2,90 %
Republikánská strana (PRSh)	Aliance pro změny	2,11 %	1	0,70 %
Strana za jednotu a lidská práva (PBDNJ)	Unie pro změny	1,19 %	1	0,70 %
Strana pro spravedlnost a integraci (PDI)	Aliance pro změny	0,95 %	1	0,70 %
Sociálně–demokratická strana (PSDSh)	Unie pro změny	1,76 %	–	–
Křesťanskodemokratická strana (PDK)	Pól svobody	0,88 %	–	–
Agrární strana Albánie (PAA)	Aliance pro změny	0,88 %	–	–
Strana sociální demokracie (PDSSH)	Unie pro změny	0,68 %	–	–
Demokratická aliance (AD)	Aliance pro změny	0,31 %	–	–
Liberálně–demokratická unie (BLD)	Aliance pro změny	0,33 %	–	–
Ostatní	–	5,03 %	–	–

Zdroj: autorka na základě výsledků CEC.

změnu. Tirana byla pak v roce 2009 jediným z volebních obvodů, kde – ač na hlasy zvítězila Aliance pro změnu – více hlasů získala hlavní představitelka koalice Unie pro změnu – Socialistická strana Albánie (162 757 hlasů ke 161 332 v případě Demokratické strany). Demokratická strana zde však díky celkovému vítězství Aliance pro změnu získala více mandátů – 16, zatímco Socialistická strana Albánie 15¹¹. Geografické rozdělení podpory do jisté míry platilo i v případě dřívějšího rozdělování křesel ve sto jednomandátových obvodech, s několika málo obvody zbarvenými odlišně. Předchozí rozdělení však umožnilo vítězství ve dvou obvodech také jiným než jen dvěma hlavními subjektům. Z těch nyní, kromě koaličních spojenců obou hlavních stran¹², uspělo pouze Socialistické hnutí pro integraci. Po jednom mandátu získalo ve volebních obvodech Durrës, Tirana, Fier a Berat – podpora této strany je tak také regionálně soustředěna, a to do západní části země.

Obr. 1: Vítězství v jednotlivých volebních obvodech (<http://www.electoralgeography.com/new/en/countries/a/albania/albania-legislative-election-2009.html>, upraveno autorkou)

¹¹Lídrem Socialistické strany Albánie je přitom, jak již bylo zmíněno, velice populární starosta Tirany Edi Rama.

¹²Republikánská strana získala křeslo v obvodě Tirana, tedy největším volebním obvodě. Překvapivé pak je, že zbylé dvě strany, které získaly po jednom mandátu – Strana pro spravedlnost a integraci a Strana za jednotu a lidská práva – získaly svoje mandáty v regionu Vlorë, který je velikostně na 5.–6. místě (rozděluje se v něm 12 mandátů).

Účinky volebního zákona

Postihnutí odlišnosti působení volebního systému do velké míry komplikuje fakt, že se mandáty ve volbách v roce 2005 rozdělovaly jak ve většinové, tak v poměrné složce. Přímou komparaci výsledků z letošního roku a výsledků proporční složky před čtyřmi lety pak ztěžuje strategické hlasování voličů, ke kterému vedl předchozí volební systém. Voliči v jednomandátových obvodech podporovali hlavní dvě strany, v proporční pak její menší spojence. Nutnost strategického hlasování přitom pro letošní volby odpadla. V tomto kontextu je třeba dále uvedené rozdíly vnímat.

Tabulka 5: Podíl propadlých hlasů ve volbách v letech 2005 a 2009

2009	2005*
11,10 %	25,70 %

*) Údaj se vztahuje pouze k proporční složce.

Zdroj: autorka na základě <http://www.parties-and-elections.de/albania.html> a výsledků CEC.

Zajímavý je údaj o podílu hlasů, které propadly. V porovnání s předchozími volbami bezpochyby souvisí jednak se strategickým hlasováním v roce 2005, kdy podporou malých koaličních spojenců obou velkých stran voliči riskovali, že jejich hlas propadne, jednak s koncentrací naprosté většiny subjektů do čtyř volebních koalic v roce 2009.

Tabulka 6: Podíl hlasů a mandátů pro dvě nejsilnější strany ve volbách v letech 2005 a 2009

	2009	2005
% hlasů	80,80 %	64,40 %*
% mandátů	95,00 %	70,00 %

*) Při výpočtu podílu hlasů se muselo vycházet z toho, že v každé složce hlasoval jiný počet voličů. Nešlo tedy vycházet z absolutního počtu hlasů, ale z jejich poměru, kde byly jednotlivým složkám autorkou přiděleny váhy podle toho, kolik mandátů se v dané složce rozdělovalo – 140 mandátů tvořilo 100 %. Výsledné procento pro jednotlivou stranu tak bylo dáno násobkem váhy a podílu hlasů v poměrné složce a jejím součtem s násobkem váhy a podílu hlasů ve složce, ve které se rozdělovaly většinové mandáty. Prostým součtem obou poměrů a podělením dvěma by byl výsledek 50 %, vzhledem k nestejnému počtu rozdělovaných mandátů by však tento údaj byl zkreslující.

Zdroj: autorka na základě <http://www.parties-and-elections.de/albania.html> a výsledků CEC.

Celkové výrazné snížení počtu stran, jejichž poslanci zasedli po volbách v parlamentu, s sebou přineslo také větší koncentraci hlasů a následně také mandátů směrem ke dvěma hlavním stranám. V porovnání s předchozími volbami tak získaly o přibližně 35 % mandátů více. Došlo tak de facto k návratu k výsledkům, kdy dvě největší strany dosahovaly čtyři pětina mandátů, mezi nimiž byly výsledky voleb roku 2005 naopak výjimkou.

Tabulka 7: Absolutní a efektivní počet stran¹³ ve volbách v letech 2005 a 2009

	2009	2005
Absolutní počet stran	3 (6*)	9 + 1 nezávislý (12 + 1 nezávislý)
Efektivní počet stran	2,21	3,68

*) Vzhledem k utvoření předvolebních koalic a kandidatury pouze jedné politické strany mimo ně je uveden absolutní počet, jak je běžné uvádět, tedy koalice počítaná jako 1 subjekt, korektní je však v tomto případě uvést také počet jednotlivých subjektů. Pro srovnání je stejný postup aplikován také v případě roku 2005.

Zdroj: autorka na základě <http://www.parties-and-elections.de/albania.html> a výsledků CEC.

Stejně jako v případě podílu mandátů pro dvě největší politické strany se také efektivní počet stran vrátil na úroveň bližší výsledkům voleb z roku 2001. Co se týče absolutního počtu stran, došlo k jeho poklesu po 12 letech, od roku 1997 byla pro albánský parlament typická značná fragmentace.

Tabulka 8: Repräsentativnost výsledků v roce 2009

Název politické strany	Index deformace*
Demokratická strana (PDSH)	1,21
Socialistická strana Albánie (PSSH)	1,14
Socialistické hnutí pro integraci (LSI)	0,59
Republikánská strana (PRSH)	0,33
Strana za jednotu a lidská práva (PBDNJ)	0,58
Strana pro spravedlnost a integraci (PDI)	0,74

*) Index deformace je poměrem procentního zisku mandátů a hlasů. Uvádí, nakolik je politická strana nadreprezentována (index deformace větší než 1), nebo naopak podreprezentována (menší než 1).

Zdroj: autorka na základě výsledků CEC.

Obě velké strany byly ve volbách v roce 2009 nadreprezentovány. Míra podreprezentace je v případě 3 nejmenších stran tím vyšší, čím více procent hlasů celkově dosáhly. Souvisí to s tím, že se každé z nich podařilo získat pouze jeden mandát, a to v jediném obvodu. Hlasy získané v dalších obvodech tak byly pro celkový výsledek irelevantní a vedou naopak k větším disproporcím celkových výsledků.

Závěr

Volební systém, zavedený pro volby v roce 2009, je již sedmým v pořadí od prvních voleb v historii postkomunistické Albánie konaných v roce 1991. Změna na listinný poměrný volební systém a s ním spojené zavedení 12 volebních obvodů s uzavírací klauzulí na úrovni 3 %, respektive 5 %, přinesly menší fragmentaci Parlamentního shromáždění i utvoření před volbami nečekané vlády. Vítězná Demokratická strana není schopna vládnout pouze se svými partnery z předvolební koalice a musela s návrhem na spolupráci oslovit Socialistické hnutí pro integraci, tedy přirozeného koaličního spojence Socialistické strany Albánie. Volby však doprovázela řada problémů od neuznání nového volebního zákona menšími politickými stranami, přes násilí během volební kampaně až po zpožděné vyhlášení volebních výsledků, které bylo pro „prohravší“ Socialistickou stranu Albánie důvodem ke zpochybňování volebních výsledků. I přes řadu problémů si poslední volby vysloužily od koordinátora krátkodobé volební pozorovatelské mise v Albánii a viceprezidenta Parlamentního shromáždění OBSE v jedné osobě – Wolfganga Grossrucka – nálepku nejlepší, jaké byly kdy konány (best-ever). Legislativní ošetření reprezentace žen, kdy byl stanoven nutný podíl žen na kandidátkách, navíc znamenal posun v další dříve velmi silně kritizované oblasti. Voleb v roce 2009 se tak zúčastnilo 1 165 žen, což činilo 30,2 % kandidátů, a 22 z nich se stalo poslankyněmi (podíl 15,7 %). Přesto se již nyní objevují informace, že ani tato varianta volebního systému nebude zřejmě tou, která by byla ponechána fungování po více než jen jedno volební období.

Seznam použité literatury

- Albania Election Result in Balkaninsight*. [on-line]. Dostupné na <http://balkaninsight.com/en/main/info/19800/>.
- Albania PM Claims Narrow Victory*. [on-line]. BBC News, 1. 7. 2009. Dostupné na <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/8129726.stm>.
- Albania's 2009 Elections and the Challenges of Democratic Transition. *Voice of America*. 2009. Presentation by Dr. Elez Biberaj at the U. S. Helsinki Commission. [on-line]. Dostupné na http://www.csce.gov/index.cfm?Fuseaction=Files.Download&FileStore_id=12.
- Albanian Parliament Adopts New Electoral Law*. EU Business, 19. 11. 2008. [on-line]. Dostupné na <http://www.eubusiness.com/news-eu/1227096121.33/>.
- Balkaninsight*. [on-line]. Dostupné na <http://balkaninsight.com/en/main/info/19800/>.
- BIRCH, S. (2003): *Electoral Systems and Political Transformation in Post-Communist Europe*. Basingstoke: Palgrave.
- CEC 2009: *Tisková zpráva k výsledkům voleb*. [on-line]. Dostupné na <http://www.cec.org.al/2004/eng/veprintaria/2009/Gusht.htm>.
- Suspense: Albanian Economy*. [on-line]. 1. 7. 2009. Dostupné na <http://www.albanianeconomy.com/news/2009/07/01/albania-election-result-in-suspense/>.
- Election Guide*. [on-line]. Dostupné na <http://www.electionguide.org/country.php?ID=3>.
- Elections to Conduct Agency*. [on-line]. Dostupné na <http://www.eca.al/>.
- Electoral Geography*. [on-line]. Dostupné na <http://www.electoralgeography.com/new/en/category/countries/a/albania>.
- European Commission for Democracy Through Law 2008: Amendments to the Constitution of the Republic of Albania*. [on-line]. Dostupné na [http://www.venice.coe.int/docs/2008/CDL\(2008\)095-e.pdf](http://www.venice.coe.int/docs/2008/CDL(2008)095-e.pdf).
- G 99. [on-line]. Dostupné na <http://www.g99.org/>.
- GOLDER, M. (2005): Democratic Electoral Systems Around the World, 1946–2000, *Electoral Studies*, č. 24, s. 103–121. [on-line]. Dostupné na <http://homepages.nyu.edu/~mrg217/es.pdf>.
- CHYTILEK, R. a kol. (2009): *Volební systémy*. Praha: Portál.
- IPU Parline Database*. [on-line]. Dostupné na <http://www.ipu.org>.
- KOMISE EVROPSKÝCH SPOLEČENSTVÍ (2008): *Sdělení Komise Evropskému parlamentu a radě. Západní Balkán: posilování evropské perspektivy*. [on-line]. Dostupné na <http://eur-lex.europa.eu/Notice.do?mode=dbl&lang=cs&ihtmlang=cs&lng1=cs,mt&lng2=bg,cs,da,de,el,en,es,et,fi,fr,hu,it,lt,lv,mt,nl,pl,pt,ro,sk,sl,sv,&val=466377:cs&page=>.
- THE INTERNATIONAL REPUBLICAN INSTITUTE (1996): *IRI Observation Report on the Albanian Parliamentary Elections of May 26*. [on-line]. Dostupné na <http://www.iri.org/europe/albania/pdfs/Albania's%201996%20Parliamentary%20Elections.pdf>.
- OSCE (2009a): *Republic of Albania Parliamentary Elections 2009. OSCE/ODIHR Needs Assessment Mission Report*. [on-line]. Dostupné na http://www.osce.org/documents/odihr-el/2009/04/37057_en.pdf.
- OSCE (2009b): *Joint Opinion on the Electoral Code of the Republic of Albania*. [on-line]. Dostupné na http://www.osce.org/documents/odihr/2009/03/36881_en.pdf.

- OSCE (2009c): *Improvements in Albania's Election Process, but Violations Persist, Observers Say*. Tisková zpráva [on-line]. Dostupné na <http://www.osce.org/item/38511.html>.
- OSCE *Presence in Albania*. [on-line]. Dostupné na <http://www.osce.org/albania/>.
- Parties and Elections*. [on-line]. Dostupné na <http://www.parties-and-elections.de/albania.html>.
- STÝSKALÍKOVÁ, V. (2004): Albánie. In KUBÁT, M. (ed.). *Politické a ústavní systémy zemí středovýchodní Evropy*. Praha: Eurolex Bohemia, s. 17–35.
- ŠEDO, J. (2006): *Volební systémy postkomunistických zemí*. Disertační práce. Brno: Masarykova Univerzita.
- The Central European Commission*. [on-line]. Dostupné na www.cec.org.al.
- The Electoral Code of Republic of Albania*. [on-line]. Dostupné na <http://www.cec.org.al/2004/eng/legjislacion/kodizgjedhor/Electoral%20Code.pdf>.
- The International Republican Institute 2009: Election Watch Albania*. [on-line]. Dostupné na http://www.iri.org/newsreleases/2009-06-election_watch_albania.asp.
- The News and Views of Southeast Europe*. [on-line]. Dostupné na <http://setimes.com>.
- Thousands Protest New Electoral Code in Albania. *Albanian Economy*. 19. 11. 2008. [on-line]. Dostupné na <http://www.albanianeconomy.com/news/2008/11/18/thousands-protest-new-electoral-code-in-albania/>.
- Wikipedia, the free Encyclopedia. [on-line]. Dostupné na <http://www.wikipedia.org/>.
- Zastupitelský úřad ČR v Tiraně 11/2008. *Souhrnné teritoriální informace Albánie*. [on-line]. Dostupné na http://www.export.cz/BISOURCE/DATA/36/Alb%C3%A1nie_36.pdf.